

Γράφει ο Θεολόγος-Εκκλησιαστικός Ιστορικός-Νομικός κ. Ιωάννης Ελ. Σιδηράς

Ο ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ Ο «ΑΓΙΟΣ» ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ ΔΙΑΤΡΑΓΩΔΕΙ ΤΟΝ ΓΟΛΓΟΘΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Ο εκ Κομοτηνής καταγόμενος αοίδιμος Μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρυσάνθος (Φιλιππίδης) έζησε εκ του σύνεγγυς τα «πάθη και τα μαρτύρια» των Ελλήνων του Πόντου από τους Τούρκους καθ' όλο το τετραετές διάστημα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918) και είδε «ιδίοις όμμασι» να αποδεκατίζεται το πολυφίλητο και πολυπαθές μαρτυρικό ποίμνιό του, γενόμενο «ολοκαύτωμα» στον βωμό της ακραίας και απάνθρωπης «εθνικιστικής διαπάλης», η οποία επέβαλε την «εθνοκάθαρση», τον αφανισμό από προσώπου γης και τον βίαιο εκριζωμό και εκπατρισμό των Ελλήνων του Πόντου από τις αιώνιες πατρογονικές τους εστίες.

Άξιο μνείας είναι το γεγονός ότι ο Μητροπολίτης Χρυσάνθος καθ' όλη τη διάρκεια της καταλήψεως της Τραπεζούντος και της πέριξ αυτής περιοχής υπό των ρωσικών στρατευμάτων, ουδέποτε έκαμε διακρίσεις σε βάρος των μουσουλμάνων της επαρχίας του αλλά αδιαλείπτως και με φιλόανθρωπα αισθήματα φρόντιζε και περιέθαλπε αυτούς με τρόφιμα, φάρμακα και ενδύματα, ενώ με κάθε τρόπο τους εξασφάλιζε και τα αναγκαία καταλύματα προστασίας για την επιβίωσή τους.

Όλα τα παραπάνω όμως τάχιστα ελησμονήθηκαν από τους ηγήτορες του τουρκικού στρατού μετά την αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων, όταν ετέθη και πάλι απροκάλυπτα σε εφαρμογή το πλήρες σχέδιο των απηνών διωγμών των Χριστιανών Ελλήνων του Πόντου, οι οποίοι «ως πρόβατα επί σφαγήν» οδηγούνταν μαρτυρικάς θυσιαζόμενοι στο βωμό της «εθνοκαθάρσεως».

Ο μεγάλος Ιεράρχης του Οικουμενικού Πατριαρχείου καθόλη την διάρκεια των «χριστομίμητων παθών» του ποιμνίου του σκέπαζε, όσο ήταν δυνατόν, κάτω από το «αρχιερατικό ράσο» του όλο τον Πόντο, κάθε μαρτυρική ανθρώπινη ψυχή, προκειμένου να διασώσει και περισώσει ό,τι ήταν δυνατό. Δικαίως και προσφυώς οι ανά την Οικουμένη διασωθέντες Πόντιοι απεκάλεσαν τον Τραπεζούντος Χρυσάνθο ως τον «Άγιο των Ποντίων», ο οποίος μέχρι και σήμερα παραμένει το αιώνιο σύμβολο του αγώνος για δικαίωση του μαρτυρικάς σφαιγιασθέντος ποντιακού ελληνισμού. Οι 353.000 και πλέον αθώες ψυχές που περιίπτανται «ως εν νεφέλη» στον ιστορικό Πόντο αναμένουν δικαίωση και «εν ειρήνη» ανάπαυση... οι ψυχές πάντοτε αναμένουν.

Η ανείπωτη και άφατη τραγωδία του Ποντιακού Ελληνισμού καταγράφεται από τον Μητροπολίτη Τραπεζούντος Χρυσάνθο στο περιοδικό: «Κομνηνοί», στο οποίο την 12^η Οκτωβρίου του 1918 δημοσίευσε την προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη και των περί Αυτόν Αγία και Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, «Εκθεσή» του, υπό τον τίτλο: «Εκθεσις του Μητροπολίτου Τραπεζούντος Χρυσάνθου προς το Οικουμενικόν Πατριαρχείον. Περί υπερβασιών και άλλων καταστροφών της επαρχίας

Τραπεζούντος υπό των Τούρκων καθ' όλον το τετραετές διάστημα του Παγκοσμίου Πολέμου».

Στο συγκεκριμένο συγκλονιστικό και λίαν αποκαλυπτικό και αψευδές κείμενο ο Τραπεζούντος Χρύσανθος αφού διατραγωδεί τα όσα φρικώδη υπέστησαν οι Έλληνες του Πόντου κατά το χρονικό διάστημα (1914-1918), κάνει ιδιαίτερη αναφορά στην συμπεριφορά των ενόπλων Τούρκων σε βάρος του ελληνικού στοιχείου στον Πόντο και στις προσπάθειές του να πείσει τον Τούρκο στρατηγό Βεχήπ Πασά να καταστείλει το «τουρκικό κίνημα» και να προστατεύσει τους κατοίκους της επαρχίας του άνευ θρησκευτικών ή εθνοφυλετικών διακρίσεων. Στο πλαίσιο αυτό δημοσιεύεται και η σχετική αλληλογραφία ανάμεσα στους δύο άνδρες.

Ο Τραπεζούντος Χρύσανθος γράφει μεταξύ άλλων και τα εξής: «... Το σχέδιο τούτο της οργανωμένης καταστροφής διά της οποίας επεδιώκετο αφ' ενός μεν η συμφώνως προς τις νεοτουρκικές αρχές εξάλειψη του ελληνικού στοιχείου και αφ' ετέρου η διά της μεταναστεύσεως αυτού εξασφάλιση των εγκαταλελειμμένων ελληνικών οικημάτων και επίπλων για τους επερχόμενους Τούρκους πρόσφυγες, αντελήφθηκα εγκαίρως. Διά τούτο μόλις ενεφανίσθησαν τα πρώτα κρούσματα των εξεγέρσεως των εντοπίων Τούρκων κατά των Ελλήνων, έσπευσα ένα μήνα προ της ανακαταλήψεως της Τραπεζούντος να στείλω ιδιαίτερο απεσταλμένο στο εν Σου-Σεχήρ τουρκικό στραταρχείο προς τον στρατάρχη Βεχήπ Πασά, προκειμένου ν' αναγγείλει σ' αυτόν όσα οι Τούρκοι άρχισαν να διαπράττουν σε βάρος των Ελλήνων και να παρακαλέσω αυτόν εν ονόματι της στρατιωτικής του τιμής να δηλώσει εάν η τουρκική κυβέρνηση είναι η διενεργούσα αυτά, προκειμένου αναλόγως να δια φωτίσω τον λαό περί του πρακτέου. Όπως μου είπε ο απεσταλμένος, το τελευταίο τούτο σημείο αντιπαρήλθε εν σιωπή ο Βεχήπ Πασάς. Συγχρόνως εξήτησα και ένα αξιωματικό κύρους και επιβολής για να καταστείλει το τουρκικό κίνημα εν ονόματι του Βεχήπ Πασά.

Εν τω μεταξύ φρονώντας τούτο, ότι συν Αθηνά έπρεπε να κινήσουμε και χείρα προς εμπύχωση των ομογενών και προς υπεράσπιση των χωρίων τους από κάθε επίθεση, εξόπλισε η Μητρόπολη όλους τους δυνάμενους να φέρουν όπλα Έλληνες. Και έτσι χάρι στον εξοπλισμό και την αντιταχθείσα επί πολλές ημέρες άμυνα εσώθη η τσίτα των Σουρμένων, η περιφέρεια Καπήκιοϊ, Λιβεράς Χαμψήκιοϊ, και η ηρωική Σάντα, η οποία επί εβδομάδες αμυνόταν κατά χιλιάδων τσετέδων νικηφόρως αποκρούουσα τις επανειλημμένες εφόδους αυτών. Τα του εξοπλισμού ανήγγειλα και στον Βεχήπ Πασά. Αυτός αφού απέστειλε μαζί με τον απεσταλμένο μου και τον ζητηθέντα αξιωματικό... ».

Ο στρατηγός Βεχήπ Πασάς απείστελε και προσωπική του επιστολή την οποία συνέταξε στην ελληνική γλώσσα και την υπέγραψε δι' ιδιοχείρου υπογραφής και πάλι στην ελληνική. Στην επιστολή αυτή εγκαρδίως ευχαριστούσε τον Τραπεζούντος Χρύσανθο για την προστασία που προσέφερε στο οθωμανικό στοιχείο της επαρχίας του καθόλη την διάρκεια της Ρωσικής κατοχής. Δήλωνε επίσης την απέχθειά του για το ό τι «πέριξ της Τραπεζούντος ληστρικές τουρκικές συμμορίες ενοχλούν και κατά περίσταση κακοποιούν ησύχους κατοίκους των ελληνικών χωρίων».

Ο στρατηγός Βεχίπ Πασάς σε άλλο σημείο της επιστολής του γράφει προς τον φωτισμένο και ανδροπρεπή Ιεράρχη: «Σας παρακαλώ, Σεβασμιώτατε, και είμαι περί τούτου ακραδάντως πεπεισμένος, την ίδια εγνωσμένη σ' εμάς σύνεση και λολογοισμένη πολιτεία να επιδείξετε και κατά την περίσταση ταύτη, κατά την οποία ενώ αποχωρούν τα εχθρικά στρατεύματα προσεχώς, προ της εισόδου των δικών μας, ενδέχεται να δημιουργηθεί έκρυθμη κατάσταση εμβάλλουσα σε κίνδυνο την ζωή των κατοίκων. Το έργο Σας, το οποίο ομολογώ ότι θαυμάζω, τελειούται όντως με την αποσόβηση παντός κινδύνου κατά το μεσοδιάστημα τούτο. Η επιτυχία θ' αποτελέσει την κορωνίδα του έργου Σας. Για τα επικείμενα γεγονότα είναι ήδη ενήμερος ο ιεροδίκης (Μουφτής) Τραπεζούντος με τον οποίο Σας παρακαλώ να συνεννοηθείτε».

Ο Μητροπολίτης Χρύσανθος απέστειλε απαντητική επιστολή στον στρατηγό Βεχίπ Πασά με την οποία αφού τον ευχαριστούσε για τους φιλόφρονες λόγους του, του έγραφε απερίφραστα τα κάτωθι: «Ευχαριστώ τον Θεό, διότι με αξιώνει να Σας αποδώσω σώα την κατά την εντεύθεν αποχώρηση των αυτοκρατορικών Τουρκικών στρατευμάτων εμπιστευθείσα σ' εμένα παρακαταθήκη. Εν μέσω λαίλαπος και τρικυμίας μεγάλης και διά πολλών μόχθων και θυσιών αφού διαφυλάχθηκε ακεραία θα σας αποδοθεί κατά το πλείστον η παρακαταθήκη του αδελφού οθωμανικού στοιχείου. Έπραξα ό, τι εξαρτιόταν από εμένα, επάλεψα προς κύματα ίσα και διεσώθην.

Του Ελληνικού όμως στοιχείου δυστυχώς μόνον συντρίμματα θα Σας παραδώσω. Επάλεψα για την διάσωση και αυτού, αλλά η σωτηρία αυτού εξαρτόταν από αλλού. Όσα δε συντρίμματα του ναυαγίου τυχόν διασωθούν, θα οφείλονται αποκλειστικώς στη σαφή διάνοια και μεγάλη καρδιά της Υμετέρας εξοχότητος, η οποία ευσπλαχνιζομένη θα σπεύσει, ελπίζω, να θέσει τέρμα στο έργο της καταστροφής... και αμέριστη θα έχει την ευγνωμοσύνη και εμού και του ελληνικού λαού... ».

Ο Μητροπολίτης Χρύσανθος στο τελευταίο τμήμα της μακροσκελούς και εμπειριστατωμένης εκθέσεώς του επιχειρεί με εύστοχη, σαφή και σε βάθος ανάλυση να ερμηνεύσει επί των πραγματικών δεδομένων την «εθνοκάθαρση» και «γενοκτονία» του ποντιακού ελληνισμού.

Στο πλαίσιο τούτο γράφει: *«Δια της Επιστολής μου ταύτης ηθέλησα να υποδηλώσω ότι, εάν ήθελε ο Βεχίπ Πασάς και τουρκική κυβέρνηση το έργο της καταστροφής θα έπαυε αμέσως. Ο ελθών αξιωματικός διέταξε τον αρχηγό των ήδη προσεγγιζόντων τσετέδων στην Τραπεζούντα Καχριμάν Βέη, αξιωματικό του τουρκικού στρατού, να σπεύσει στα χωρία και να αποκαταστήσει την τάξη, πράγμα το οποίο έπραξε. Το ίδιο έπραξε και ο μετ' ολίγον καταφθάσας τουρκικός στρατός. Εν τω μεταξύ όμως μέγα μέρος του έργου της ερημώσεως είχε συντελεσθεί, ο λαός πανικόβλητος μετανάστευσε στη Ρωσία και η τουρκική κυβέρνηση αφού ήλθε, επευλόγησε το τετελεσμένο γεγονός. Εκ των 49.520 ψυχών της επαρχίας μου επείσθησαν διά των προτροπών και συμβουλών μου να μείνουν και υπελείφθησαν 20.300.*

Ενώ δε τα αίτια της μεταναστεύσεως είναι γνωστά στην τουρκική κυβέρνηση, αυτή επειδή εθεώρησε τους φυγόντας ως ακολουθήσαντες τον εχθρό, επιβάλλει σ' αυτούς τις εκ τούτου συνέπειες μη επιτρέπουσα την παλιννόστηση και ζητούσα να κατάσχει τις περιουσίες τους. Μόνον ο Βεχίπ Πασάς αφού ήλθε κατά τον Μάρτιο στην Τραπεζούντα, κατά παράκλησή μου επέτρεψε την παλιννόστηση αφού δημοσίευσε την εσώκλειστη δήλωση. Η πράξη του αυτή όταν έγινε γνωστή υπό του Ταλαάτ Πασά επέσυρε την μήνιν του και κατόπιν μικράς συγκρούσεως Βεχίπ Πασά και Ταλαάτ Πασά, υπερίσχυσε πάλι η απαγόρευση του δευτέρου, το οποίο μεθερμηνεύεται ολοκλήρου του κοιτάτου, της ψυχής του οποίου ενσάρκωση είναι ο Ταλαάτ Πασάς.

Ούτε είναι γνωστό στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, ότι όσα καθ' όλο το διάστημα της κρίσεως εγένοντο κατά του ελληνικού έθνους, δεν ήταν αυθαίρετα μέτρα ορισμένων στρατιωτικών ή πολιτικών αρχόντων, αλλ' εφαρμογή ευρυτάτου προγράμματος ψηφισθέντος υπό του κοιτάτου και εκτελεσθέντος υπό των οργάνων του, τα οποία είναι οι κατά τόπους αρχές.

Και αφού εγκαθιδρύθηκε εδώ μετά την ανάκτηση της Τραπεζούντος η Τουρκική Κυβέρνηση σε πολλές προέβη και προβαίνει και πάλι αυθαιρεσίες και πιέσεις, τις οποίες περιστέλλει εν τινί μέτρω η τιμιότητα και σχετική αιδώς του Νομάρχου Νετζήμ – Βέη. Έτσι, χωρίς να ζητηθούν οι εσχάτως λεηλατηθείσες περιουσίες Ελληνικών χωρίων και περιφερειών, και να εξαναγκασθούν οι άρπαγες σε απόδοση των αρπαγέντων, είχε ιδρυθεί εδώ επιτροπή των κλοπιμαίων μόνον χάριν των Τούρκων, κατά την οποία ο Χακήμ – Βέης επεδίκαζε σχεδόν όλες τις παρουσιαζόμενες υποθέσεις σε βάρος των Ελλήνων. Μόλις δε προ δύο μηνών μετά τις επανειλημμένες διαμαρτυρίες της Μητροπόλεως απεσπάσθη το αυθαίρετο τούτο δικαίωμα από της υπό τον Χακήμ – Βέη Επιτροπής και εδόθη στο Ειρηνοδικείο.

Αλλά ακόμη και αυτών των δικαστών την διάνοια και συνείδηση έχει σκοτίσει ο νεοτουρκικός φανατισμός σε τέτοιο βαθμό, ώστε και οι πλείστοι αυτών στην πράξη αντιλαμβάνονται και εφαρμόζουν το δίκαιο και τον νόμο σύμφωνα με το νεοτουρκικό σύστημα. Και αν κάποιος υπάρχει ευσυνείδητος διοικητής ή δικαστής, δεν τολμά να πει την αλήθεια και να εφαρμόσει τον νόμο, ευλαβούμενος την κοινή γνώμη, η οποία δεν είναι τίποτε άλλο παρά η γνώμη του νεοτουρκικού κοιτάτου. Η δε κοινή γνώμη οπωσδήποτε δεν υποστηρίζει την αδικία και την πίεση υπέρ του Τούρκου και σε βάρος των Χριστιανών, χαρακτηρίζει αυτόν ως μη προστατεύοντα τον Ισλαμισμό...

Αυτές, Παναγιώτατε Δέσποτα, εν κεφαλαίω είναι η περιπέτειες και δοκιμασίες διά των οποίων διήλθε και ο εδώ Ελληνικός λαός. Και όπως αλλού έτσι και εδώ τα ίδια αίτια, ήτοι ο Νεοτουρκικός Νιτζεϊσμός, επενέργησαν υπό τις ίδιες συνθήκες και επέφεραν τα ίδια περίπου αποτελέσματα, δηλαδή την καταστροφή και την ερήμωση. Όσα δε συντρίμματα του έθνους περιεσώθησαν εκ του φοβερού ναυαγίου ελπίζουν και έχουν την πεποίθηση ότι η διά του παρόντος πολέμου εξαγνισθείσα ευρωπαϊκή συνείδηση συντρίβοντας τα είδωλά της αυθαιρεσίας και της κτηνώδους βίας, θα στήσει στη θέση αυτών τον στέρεο θρόνο της μεγάλης θεάς της Ελευθερίας, και καταρρίπτοντας

το βδέλυγμα της ερημώσεως που ίσταται σε άγιο τόπο, θα αναστηλώσει και πάλι τις προς καιρό ποδοπατηθείσες ηθικές ιδέες του ελληνολατινικού πολιτισμού και θα δημιουργήσει και διά του επί τόσους αιώνες καταδυναστευομένου έθνους μας, πολιτικούς όρους και τέτοιες συνθήκες, οι οποίες θα επιτρέψουν σ' αυτό να αναπτυχθεί ελευθέρως και να παράγει τα ωραία άνθη του νεοελληνικού πολιτισμού και συνεχίζοντας τις εκπολιτιστικές του παραδόσεις να δροσίσει με το άρωμα των ανθέων τούτων και να ζωογονήσει όλη την Ανατολή....

*Διατελώ μετ' άκρου σεβασμού
της Υμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος
Ο Τραπεζούντος Χρύσανθος
Εν Τραπεζούντι τη 12^η Οκτωβρίου 1918»*